

I SKYRIUS

Gruodis buvo jau čia pat, ir Jonas pradėjo baimintis. Ne. Tai ne tas žodis, pagalvojo Jonas. Baimė yra toks slogus, alinantis jausmas, kai lauki, jog atsitiks kažkas siaubinga. Baimės jausmą jis išgyveno prieš metus, kai kažkoks neatpažintas aparatas du kartus praskrido virš jų bendruomenės. Jis matė jį abu kartus. Žvilgtelėjęs į dangų, išvydo blizgantį reaktyvinį lėktuvą, arba tiksliau, – nepaprastu greičiu pro šalį lekiančią dėmę, ir tik po kelių sekundžių šuoru prašniokštė smarkus ūžesys. Paskui, neilgai trukus, dar kartą – tas pats lėktuvas, tik iš priešingos pusės.

Iš pradžių jis susižavėjo. Dar niekad nebuvo matęs lėktuvo iš taip arti, nes lakūnams buvo draudžiama skraidyti virš bendruomenės teritorijos. Retkarčiais, kai kroviniai lėktuvai atgabendavo maisto atsargas į nusileidimo lauką anapus upės, vaikai

nulėkdavo dviračiais iki tos upės ir susidomėję stebėdavo, kaip juos iškrauna ir kaip paskui jie išibėgėję kyla vakarų pusėn, tolyn nuo bendruomenės.

Bet anas lėktuvas pernai metais buvo kitoks. Tai buvo ne mažas, storapilvis krovininis lėktuvas, o smailianosis, valdomas vieno lakūno. Jonas neramiai apsidairė aplink ir pamatė, jog kiti – tiek suaugusieji, tiek vaikai – sustingo, metė savo darbus ir sutrikę laukė, kad kas nors paaiškintų tą bauginantį įvykį.

Tada visiems piliečiams buvo įsakyta eiti į artimiausią patalpą ir ten laukti.

– TUČTUOJAU, – pasigirdo gergždžiantis balsas per garsiakalbį, – PALIKIT DVIRAČIUS TEN, KUR DABAR ESATE.

Jonas akimirksniu paklusniai paguldė dviratį ant tako už savo šeimos būsto. Jis įbėgo vidun ir kiūtojo ten vienui vienas. Abu tėvai buvo darbe, o mažoji sesutė Lilė – Vaikų priežiūros centre, kur ji eidavo pasibaigus pamokoms. Pažvelgęs pro langą, nepastebėjo nė vieno žmogaus: nei Gatvių priežiūros tarnautojų, nei Apželdinimo specialistų, nei Maisto skirstymo atstovų, – visi jie šiuo paros metu paprastai būdavo pasklidę po bendruomenę. Matė tik tai šen, tai ten paguldytus ir paliktus dviračius – vieno iš jų ratas iš lėto dar tebesisuko.

Štai tada jis iš tiesų išsigando. Nutilusios, įtemptai laukiančios bendruomenės vaizdas jį net pradėjo pykinti, jis visas drebėjo.

Bet nieko neatsitiko. Po kelių minučių garsiakalbiai vėl sutraškėjo, ir tas pats balsas – dabar jau raminantis, ne toks įsakmus – paaiškino, jog lakūnas stažuotojas klaidingai perskaitė instrukcijas ir nuklydo nuo kelio. Išsigandęs tas lakūnas mėgino skubiai grįžti atgal, kol jo klaidos dar niekas nepastebėjo.

– NEVERTA NĖ SAKYTI, KAD JIS BUS NUŠALINTAS, – po trumpos tylos pridūrė balsas. Toji paskutinė frazė nuskambėjo su ironijos gaidelė – sakytum pranešėjui tai būtų atrode juokinga. Jonas irgi šyptelėjo, nors žinojo, koks rūstus yra šis teiginys. Būti pašalintam iš bendruomenės reiškė galutinį nuosprendį, siaubingą bausmę, visišką pralaimėjimą.

Netgi vaikus bausdavo, jeigu jie nerūpestingai ištardavo šį žodį norėdami pašiepti komandos draugą, kuris varžybose pranausdavo kamuolį arba sukluždavo per lenktynes. Jonui irgi vienąsyk išsprūdo – jis apšaukė savo draugą: „Užteks, Eišerai! Tu pašalinamas“, kai dėl šiurkščios Eišero klaidos jų komanda pralaimėjo mačą. Tada treneris jį pasivedėjo į šalį trumpam ir rimtam pokalbiui, Jonas kaltai, susigėdęs nuleido galvą ir po varžybų atsiprašė Eišero.

Dabar, mindamas dviračio pedalus paupio takeliu namo ir galvodamas apie baimės jausmą, jis prisiminė tą slogų, tiesiog vimdantį siaubą, kai virš galvos prašvilpė anas lėktuvas. Tai visai kitoks jausmas nei dabar, laukiant gruodžio. Jis ieškojo tinkamo žodžio šiam savo išgyvenimui apibūdinti.

Jonas buvo labai dėmesingas kalbai. Ne taip, kaip jo draugas Eišeras, kuris kalbėdavo greitakalbe, painiodamasis ir taip veldamas žodžius bei sakinius, kad jie neatpažįstamai pasikeisdavo ir dažnai nuskambėdavo labai juokingai.

Jonas šyptelėjo prisiminęs, kaip vieną rytą Eišeras įpuolė į klasę – pavėlavęs, kaip visada, – ir gaudydamas kvapą prisijungė prie įpusėjusios ryto giesmės. Kai suskambo paskutiniai to patriotinio himno garsai, klasė susėdo į savo vietas, o Eišeras liko stovėti, kad pagal nustatytą tvarką viešai atsiprašytų už pavėlavimą.

– Atsiprašau, kad savo mokslo draugams pridariau nepatogumų, – vis dar gaudydamas kvapą, išbėrė standartinius atsiprašymo žodžius Eišeras.

Mokytojas ir visa klasė kantriai laukė tolesnio pasiaiškinimo. Visi mokiniai iš anksto šypsojosi, nes jau daugybę kartų tuos Eišero pasiaiškinius buvo girdėję.

– Aš išvykau iš namų laiku, bet kai važiauvau pro žuvų veisyklą, darbininkai bandė atskirti nuo būrio keletą lašišų. Manau, kad į juos bežiūrėdamas aš ir pamečiau galvą. Atsiprašau visų klasės draugų, – užbaigė Eišeras.

Jis apsitampė susiglamžiusią palaidinę ir atsisėdo.

– Priimame tavo atsiprašymą, Eišerai, – visa klasė unisonu išskandavo standartinį atsakymą. Daugelis sėdėjo prikandę apatinę lūpą, kad nepratrūktų juokais.

– Priimu tavo atsiprašymą, Eišerai, – pasakė mokytojas. Jis šypsojosi. – Ir dėkoju, nes tu ir vėl paskatinai mane aptarti kalbos dalykus. „Pamečiau galvą“ yra per daug vaizdingas pasakymas apie tavo susidomėjimą lašišomis. – Jis nusigręžė į lentą ir užrašė: „Pamesti galvą“, o šalia – „Užsimiršti“.

Dabar, artėdamas prie namų, Jonas visa tai prisiminė ir šypsojosi. Vis dar mąstydamas apie tą patį, jis įstūmė dviratį į siaurą stovą prie durų ir nusprendė, jog „baimintis“ – netinkamas žodis įvardyti tiems jausmams, kuriuos kelia artėjantis gruodis. Jis per daug talpus ir reiškia ką kita.

To ypatingo gruodžio mėnesio Jonas laukė jau seniai. O dabar, kai jis beveik čia pat, ima ne baimė, bet... bet nekantra, nusprendė jis. Jis nekantrauja jo laukdamas. Ir, žinoma, jaudinasi. Visi vienuolikmečiai jaudinasi dėl to, kas tuoj tuoj įvyks.

Bet vis dėlto truputį sudrebėdavo, kai apie tai pagalvodavo, – apie tai, kas turi įvykti.

– *Nuogąstautojas*, – nusprendė Jonas. – Štai kas aš toks.

– Kuris šiandien nori išsipasakoti pirmas? – po vakarienės paklausė Jono tėvas.

Tai buvo vienas iš ritualų – vakarais pasipasakoti apie savo išgyvenimus. Kartais Jonas su savo sesute Lile susiginčydavo, kurio eilė, kuris turi pradėti. Jų tėvai, aišku, taip pat dalyvaudavo šiame rituale. Bet, kaip ir visi tėvai – kaip ir visi suaugusieji, – jie nei ginčydavosi, nei meilikaudavo dėl to, kuriam pradėti.

Šįvakar Jonas irgi nesiveržė būti pirmas. Jo jausmai šiandien buvo labai sudėtingi. Jis norėjo jais pasidalinti, bet netroško kuo greičiau pradėti to kruopštaus nagrinėjimo, net ir žinodamas, kad iš tėvų sulauks paramos.

– Pradėk tu, Lile, – pasakė jis, žiūrėdamas į seserį, kuri buvo daug jaunesnė, dar tik septynerių, ir iš nekantrumo nenustygo ant kėdės.

– Šiandien po pietų aš labai supykau, – pranešė Lilė. – Mano grupė iš Vaikų priežiūros centro išėjo į žaidimų aikštelę, ir ten mes sutikome pas mus vieštinčią kitą septynmečių grupę, ir jie *visiškai* nesilaikė taisyklių. Vienas iš jų – berniukas, bet nežinau, koks jo vardas, – vis braudavosi pirmas čiuožti nuo kalniuko, nors mes visi stovėdavome ir laukdavome savo eilės. Aš taip ant jo supykau... Net suspaudžiau kumštį – štai taip.

Ji iškėlė sugniaužtą kumštį, ir kitiems šeimos nariams ta jos karinga poza sukėlė šypseną.

– O kodėl, tavo manymu, tie svečiai nesilaikė taisyklių? – paklausė mama.

Lilė pagalvojo ir papurtė galvą.

– Nežinau. Jie elgėsi kaip... kaip...

– Kaip gyvuliai? – pakišo mintį Jonas ir nusijuokė.

– Teisingai, – atsakė Lilė ir taip pat nusijuokė. – Kaip gyvuliai.

Nė vienas iš vaikų nežinojo, ką iš tikrųjų tas pasakymas reiškia, bet dažnai girdėdavo jį vartojant, kai reikėdavo apibūdinti kokį nors nemandagų ar negražų poelgį, ką nors netinkama.

– Iš kur buvo tie svečiai? – paklausė tėtis.

Lilė suraukė kaktą bandydama prisiminti.

– Mūsų vadovas, sakydamas sveikinimo kalbą, minėjo iš kur, bet aš neprisimenu. Turbūt nekreipiau į tai dėmesio. Jie buvo iš kitos bendruomenės. Jiems teko išvykti iš namų labai anksti, o priešpiečius turėjo valgyti dar autobuse.

Mama linktelėjo galvą.

– Kaip manai, gal kartais jų taisyklės kitokios? Taigi gal jie paprasčiausiai nežinojo, kokios taisyklės galioja jūsų žaidimų aikštelėje?

Lilė truktelėjo pečiais ir sulinkšėjo galva.

– Galbūt.

– Jūs irgi esate viešėje kitose bendruomenėse, ar ne? – paklausė Jonas. – Mano grupė dažnai viešėdavo.

Lilė vėl linktelėjo.

– Kai buvome šešiamečiai, buvome nuvykę į kitą bendruomenę ir su jų šešiamečiais praleidome visą dieną.

– Kaip tu jauteisi ten viešėdama?

Lilė susiraukė.

– Jaučiausi keistai, nes jų metodai visai kitokie. Jie tada mokėsi dalykų, kurių mano grupė dar nesimokė, taigi mes jautėmės kaip kvailėliai.

Tėtis klausėsi susidomėjęs.

– Aš vis galvoju, Lile, – prabilo jis, – apie tą berniuką, kuris šiandien nesilaikė taisyklių. Ar tu nemanei, kad jis galbūt irgi jautėsi keistai ir kvailokai, atsidūręs naujoje vietoje ir nežinodamas tos vietos taisyklių?

Lilė susimąstė.

– Taip, – galų gale pasakė ji.

– Man jo truputį gaila, – pasakė Jonas, – nors jo ir nepažįstu. Man gaila kiekvieno, atsidūrusio ten, kur jaučiasi keistai ir kvailai.

– Kaip tu dabar jautiesi, Lile? – paklausė tėtis. – Vis dar pyksti?

– Atrodo, kad nebe, – nusprendė Lilė. – Atrodo, kad man jo truputį gaila. Ir gailiuosi, kam sugniaužiau kumštį, – nusišypsojo ji.

Jonas irgi nusišypsojo seseriai. Lilės išgyvenimai visada būdavo tiesmuki, paprastučiai, ją dažniausiai nesunku būdavo nuraminti. Įsivaizdavo, kad jo paties išgyvenimai, kai buvo septynerių, irgi būdavo tokie pat.

Jis mandagiai, bet nelabai dėmesingai klausėsi tėvo, kai šis, sulaukęs savo eilės, papasakojo apie tą dieną darbe jį apėmusį nerimą dėl vieno kūdikio, kuris ne visai gerai vystėsi. Jono tėtis buvo ugdytojas. Jis ir kiti ugdytojai buvo atsakingi už visus fizinius ir dvasinius kiekvieno naujawaikio poreikius pirmaisiais gyvenimo mėnesiais. Jonas žinojo, kad tai labai svarbus darbas, tačiau ne iš tų, kurie jį ypač domintų.

– Kokios jis lyties? – paklausė Lilė.

– Vyriškos, – atsakė tėtis. – Jis labai žavus mažylis ir labai malonaus būdo. Tačiau jis auga nepakankamai greitai ir labai

neramiai miega. Mes jį laikome ypatingos priežiūros skyriuje su papildomo ugdymo priemonėmis, bet komiteto nariai jau pradeda kalbėti apie jo pašalinimą.

– Ak, ne, – apgailestaudama suniurnėjo mama. – Aš žinau, kaip tau dėl to bus liūdna.

Jonas su Lile užjausdami linktelėjo. Atsisakyti naujagimio visad būdavo liūdna, juk jis dar neturėjo galimybės pasidžiaugti bendruomenės gyvenimu. Ir dar nieko bloga nepadarė.

Pašalinama, nelaikant to bausme, būdavo tik dviem atvejais: dėl senatvės – ir tai būdavo gražaus ir iki galo nugyvento gyvenimo išskilmės; ir atsisakoma silpnų naujajaikių – tai visad palikdavo slogų jausmą: „O ką padarysi...“ Naujajaikio atsisakymas ypač jaudindavo ugdytojus, tokius kaip jų tėtis, kurie į tai žiūrėdavo kaip į savo nesėkmę. Bet tai nutikdavo labai retai.

– Na, – pasakė tėtis, – aš dar pamėginsiu. Galiu paprašyti komiteto, kad leistų man jį nakčiai parsinešti į namus, jeigu jūs neprieštarautumėt. Jūs gi žinote, kokia yra toji naktinių ugdytojų pamaina. Manau, su tuo vaikiūkščiu reikia papildomai padirbėti.

– Suprantama, – ištarė mama, o Jonas su Lile taip pat linktelėjo.

Jie ir anksčiau girdėjo, kaip tėtis skųsdavosi naktine ugdytojų pamaina. Dirbti ugdytoju naktį buvo laikoma menkesniu darbu, ir jis buvo pavedamas tiems, kurie neturėjo rimtesnių interesų arba gabumų, arba nuovokos gyvybiškai svarbesniems dienos darbams. Daugumai naktinės pamainos darbuotojų netgi nebuvo leidžiama turėti sutuoktinio, mat jiems stigo esminio gebėjimo rasti ryšį su kitu žmogumi, o iš sudarančiųjų šeimą šito buvo reikalaujama.

– Gal mes net galėtume jį pasilikti, – maloniai pasiūlė Lilė, stengdamasi išlaikyti nekaltą veido išraišką. Bet Jonas žinojo, kad jos išraiška apsimestinė. Visi tai žinojo.

– Lile, – šypsodamasi priminė jai mama, – juk tu žinai taisykles.

Du vaikai – vienas berniukas ir viena mergaitė – kiekvienam šeimos dariniui. Taisyklėse tas parašyta labai aiškiai.

Lilė sukikeno.

– Gerai jau, gerai, – pasakė ji. – Pamaniau, gal bent tokiu atveju...

Toliau savo išgyvenimus pasakojosi mama, kuri ėjo svarbias pareigas Teisingumo departamente. Šiandien jai atvedė vėl tą patį pažeidėją, kuris jau buvo sulaužęs taisykles. Šį žmogų ji manė tinkamai ir gana griežtai nubaudusi, ir jis jau buvo sugrąžintas į ankstesnę padėtį: į tą patį darbą, į savo namus, į savo šeimą. Kai pamatė jį prieš save antrą kartą, ją apėmė baidūs nusivylimas ir piktumas. Ir net pasijuto kalta, kad nepakeitė jo gyvenimo.

– Be to, aš dėl jo ir baiminuosi, – prisipažino ji. – Juk žinote, kad trečio karto nebūna. Taisyklės byloja, kad po trečio nusižengimo jį paprasčiausiai reikia pašalinti.

Jonas sudrebėjo. Jis žinojo, kad taip būna. Net ir jų vienuolikmečių grupėje buvo vienas berniukas, kurio tėvą prieš metus pašalino. Niekas apie tai net neužsiminė: apie tokią negarbę nebūdavo kalbama. Net sunku tai įsivaizduoti.

Lilė pakilo ir, priėjusi prie mamos, paglostė jai ranką.

Tėvas, tebesėdėdamas savo vietoje prie stalo, paėmė ją už rankos, o Jonas – už kitos.

Taigi visi jie pamažu ją nuramino. Netrukus mama nusišypsojo, padėjo visiems ir sumurmėjo, kad dabar jai atlėjo.

Ritualas tęsėsi.

– Na, Jonai? – paragino tėtis. – Šįvakar tu paskutinis.

Jonas atsiduso. Šį vakarą jis beveik buvo linkęs nuslėpti savo jausmus. Bet, žinoma, tai prieštaravo taisyklėms.

– Aš jaučiuosi susirūpinęs, – prisipažino jis, džiaugdamasis, kad pagaliau surado tinkamą žodį savo būsenai nusakyti.

– Dėl ko, sūnau? – susidomėjo tėtis.

– Suprantu, kad nerimauti nėra dėl ko, – paaiškino Jonas, – ir kad kiekvienas suaugęs žmogus tai pergyveno. Žinau, ir tu, tėti, pergyvenai, ir tu, mama. Bet aš nerimauju dėl tos Ceremonijos. Gruodis jau čia pat.

Lilė pakėlė nustebusias akis.

– Dvylikametystės ceremonija, – su pagarbia baime sušnibždėjo ji.

Net patys mažiausieji – Lilės metų ar dar mažesni – žinojo, kad kiekvieno jų ateityje laukia toks momentas.

– Džiaugiuosi, kad pasisakei apie savo išgyvenimus, – padėjo tėtis.

– Lile, – kreipėsi mama į dukrelę, – tu gal jau eik ir apsvilk naktinius marškinius. Mes su tėčiu dar šiek tiek pasėdėsime ir pasikalbėsime su Jonu.

Lilė atsiduso, tačiau paklusniai nusirangė nuo kėdės.

– Asmeniškai? – paklausė ji.

Mama linktelėjo.

– Taip, – pasakė ji, – šis pokalbis su Jonu bus labai asmeniškias.